אור אדום נדלק במעלה אדומים

גרעין מעלה אדומים תובע הגדרתו כיישוב קבע — הממשלה נמנעת מלעשות זאת ובינתיים פועל שר השיכון, המופקד על מיבני המקום, להאטת קצב איכלוסו ✶ משרד השיכון ביקש לסלק חמש משפחות ש„פלשו" למקום ✶ הגרעין המתיישב טוען כי אלה מועמדים שהיו ברזרווה ונכנסו לבתים שנתפנו ✶ קובלים על יחס עויין מצד שר השיכון

מאת **אהרון דולב**

תהום מפרידה בין מיקבץ־הקוביות־המ־תפרקות, שהטיל שר השיכון על צוק צחיח, ובין חזון עיר המישלט באמצע הדרך מבקעת ים־המלח לירושלים, חזונם של מתיישבי מעלה־אדומים.

בשבוע שעבר הזעיק השר עופר את הממשלה להדיפת „פלישה" — חמש משפחות צעירות, תושבות רבעי רווחה ירושלמיים לשעבר, „הסתערו" על מעלה אדומים ובסיוע אחד־עשר ילדים ופעוטות, „כבשו" חמש קוביות־מגורים ריקות, רכוש משרד השיכון, בגודל 23 מ"ר כל אחת. בעוד מיפקדת יהודה ושומרון יושבת על מדוכת ה„פלישה", העלה שר השיכון את „הסכנה הבטחונית" של מעלה־אדומים לפני חבריו השרים בישיבתה השבועית של הממשלה, ביום א' השבוע:

„אנשי „גוש־אמונים"", אמר, „פלשו לדירות במעלה־אדומים. יינקטו כל האמצעים להחזרת הסדר על כנו".

הגיבו אנשי הוועד במעלה־אדומים: „לא ,פולשים', ולא ,גוש אמונים', ו־מעולם לא היה במעלה אדומים סדר שניתן להחזיר על כנו".

כעשרה הודשים חלפו מאז פינו כמה עשרות משפחות צעירות, מטופלות בעשרות ילדים, את דירותיהן ברבעי רווחה ירושלמיים, והלכו לשכון במחנה דמוי־„מוטל", ביחידות קובייה („אשקובית") בנות 23 ממ"ר כל אחת, לרבות מטבחון ושרותים. המרת רווחה במצוקה — על פי גזירה מעם שר השיכון — נעשתה לא רק ברצון, אלא במאבק מר שנמשך שלוש שנים רצופות מתוך התמסרות עקבית לרעיון יישוב מעלה־אדומים.

מעלה־אדומים הקרח בעורפה המזרחי הפרוץ של ירושלים עודו אפוף „ערפל מדיני", לא פחות מעורפלות היו ונשארו תוכניות הממשלה. איש מבין שרי הממשלה — למעט השר צופר — טרם „הסתכן" במתן פירוש מוגדר להחלטת הממשלה בדבר הקמת מעלה־אדומים כ„אזור תעשייה ושיכון למגורי עובדים". כל הזכויות לפירוש האחד, הקיים בשטח, שמורות לשר עופר: היכול אדם מן הישוב להעלות בדעתו מגורי משפחה המורגלת באיכות־דיור סבירה ומעלה מזה — בתת־דיור בגודל קובייה בת 23 ממ"ר? משרד השיכון — יכול. בהוראותיו הוטלו על הצוק עשרות קוביות שכאלה, ככל הנחזה בתקווה, שיהודים שפויים בדעתם לא יבואו לשכון בהן.

לא ישוב קבע

אנשי גרעין מעלה־אדומים מכנים את מיקבץ הקוביות „חאן־אל־עופר". „כשיקבלו חוסיין או ערפאת את כביש יריחו־ירושלים — הם אומרים — ירשו באדיבותם לאוטובוס יהודי לעבור לעין גדי, ועד שיתגשם חזון השלום הזה צריך להשגיח בשבע עיניים לבל יקלקלו יהודים. מעשית פירוש הדבר לא ישוב־קבע אלא מחנה, ולא מחנה סתם אלא קוביות טרומיות שניתן להציבן או לפנותן במנוף, כל שיידרש.

אומר חבר הוועד, מנשה בן־ארי, בן שלושים וארבע, יליד ירושלים, קמ"ט ארכיאולוגיה בגולן, שעבר עם רעייתו, סוציולוגית, ועם שני ילדיהם, מרמות־אשכול למעלה־אדומים: „אחרי מלחמת יום־הכיפורים, התחוורה לנו הדחיפות שבהגנת ירושלים מ־מזרח. במלחמת ששת־הימים נבלם טור ירדני משוריין במעלה־אדומים. גם במלחמת יום הכיפורים לא היה חסר הרבה שהירדנים יחזרו על תרגיל הפריצה לעבר הבירה".

מנשה (מוני) נמנה עם ה„מיגזר" ה־חילוני במעלה־אדומים, המונה כמחצית מניין תושביה. חבר הוועד צבי שפלטר, אדריכל בן שלושים, אב ל־שניים, ורעייתו שושנה, גננת, נמנים עם מחצית היישוב הדתית ומוכנים. „למען אהבתנו את ירושלים, להתרחק ממנה כדי לעזור לה, אפילו כרוך הדבר במגורים בקובייה".

מידע מחוץ לממשלה

בעיני נציגי שני „הסקטורים", ה־חילוני והדתי, „ההליכה ליישב חלקי ארץ שוממים וביחוד למען ירושלים, היא ערך לאומי, היא עשייה למען הכלל בניגוד להסתגרות אנוכית, ושום גזירות לא ירתיעו אותנו".

מוסיף חבר הוועד, יורם אדלר, בן שלושים וארבע, מנתח מערכות וכל־כלן מחשבים איש המרכז למיכון משרדי, אשתו תמר אחות, ולהם שתי בנות: „כאשר שר השיכון מלעיט את חבריו בממשלה במידע מסולף, על־מנת להכשיר את הדרך לסילוקים אדמיניסטרטיביים של מתיישבים מבתיהם, צריך לחשוף את טכסיסיו בעוד מועד".

על מיתקפתו האחרונה של השר עופר נגד מעלה־אדומים, קראו השלושה בעתונים. בישיבתה השבועית של הממשלה, ביום א' השבוע, שילב עופר בדיון בפינוי קדום דברי האשמה כלפי מתיישבי מעלה־אדומים: „אנשי גוש־אמונים פלשו לדירות במעלה־אדומים בניגוד לכללים המקובלים ב־,עמידר' (רשות ההשכרה וההחזקה מ־טעם משרד השיכון). יינקטו כל ה־אמצעים החוקיים להחזיר את הסדר במעלה אדומים על כנו".

שעות אחדות לפני שהתכנסה ה־ממשלה לישיבתה שיגר ועד מעלה־אדומים אל עשרה משריה איגרת הבהרה ובה נאמר:

מי ומי ב„פולשים"

„במעלה אדומים התעורר בימים ה־אחרונים משבר סביב שאלת איכלוס היישוב. רצוננו להבהיר את העובדות העיקריות הנוגעות לעניין, בתקווה שתוכל לסייע בפתרון הבעיה והיסול ה־משבר.

„חמש משפחות אשר הומלצו על־ידי הוועד כמועמדות לאיכלוס בדירות הדשות נקבעו על־ידי ועדת ה־איכלוס (של משרד השיכון) כרזרווה או לדיון הוזר, עם התפנות דירות נוספות. בינתיים נוצרה אפשרות לארח משפחות אלה ביישוב ב־דירות של משפחות אשר חדלו להתגורר בו או ויתרו על דירות שהוקצו להן על ידי ועדת האיכלוס, ובהסכמתן של אלה. החלטנו להזמין את המשפחות להצטרף אלינו בדרך זו עד ל־השלמת ההליכים הפורמליים של הוויתור על הדירות על־ידי המשפחות ה־מפנות, ואישרור האיכלוס על־ידי ועדת האיכלוס. ביישוב קטן כל־כך (עשרים משפחות), נראה לנו חיוני מאד בואה המוקדם של כל משפחה, היכולה לתרום את תרומתה להיוו. נ־תן להסדיר את העניין כולו מתוך הבנה ושיתוף פעולה עם היישוב. הפעלת אמצעים חריפים — פינוי בכוח או צעדים משפטיים — נראית מיותרת ואין בה להסל המשבר אלא ל־החריפו".

אולם שר השיכון, שאינו מכיר ב־מעלה־אדומים כיישוב, פנה קודם כל להפעלת „אמצעים חריפים" נגד:

● אריה ויעל הרמלין ושלושת ילדיהם; אריה מנתח־מערכות; יעל, יועצת בבית־ספר „אורט" בירושלים. אריה הוא אחד משני האחראים ל־ארגון המתנדבים לשמירה במעלה־אדומים מיום עלות הגרעין על הקרקע; הגיש בקשה להקמת מעבדת צילום באזור התעשייה המיועד.

● חנוך ומלכה קוטב ושני ילדיהם; חנוך מדריך גדנ"ע, מומלץ על־ידי צה"ל כמאלף כלבים מעולה.

● יעקב ומזל קראוז ושלושת ילדיהם; יעקב טכנאי תקשורת במשרד התקשורת.

● אברהם ואסתר גורן; אברהם גר, אסתר גננת (הרה), מיועדת ל־שמש במקצועה במעלה־אדומים.

● יעקב ואסתר ברכה ושני ילדיהם. יעקב מיועד להעסקה באחד המפעלים באזור התעשייה.

חיפשו ומצאו „קריטריון"

„נגד פלישת חמש משפחות צעירות אלה, הזעיק שר השיכון משטרה וצבא, ואחר־כך — אומרים אנשי ה־וועד — מסר בממשלה גירסה חסרת כל אחיזה במציאות".

אומר צבי שפלטר: „נוצר הרושם, שמדובר לכל הפחות בפלישת משפחות תמסניות לדירות יוקרה בשכונת רחביה. האמת היא שכולן עזבו רבעי רווחה בירושלים כדי לזכות ב„קוביות" שאפילו רווקים בקיבוצים מסרבים ל־גור בהן. רק אידיאליסט משוגע מוכן לעיסקה שכזאת".

אומר מנשה בן־ארי: „עופר קידש מלחמה נגד ,גוש אמונים' וכל האמצעים כשרים. הוא בא לישיבת ממשלה ו„מוכר" לחבריו שלושה ,אידיירים' בשלושה משפטים נגדנו".

אומר יורם אדלר: „אחר שהטיל משרד השיכון את קוביותיו במעלה־אדומים סירב שלושה חודשים רצופים להתחיל באיכלוס בתירוצים שונים. ראשית דבר חיפשו ,קריטריונים' ומצאו אחד בלתי־מציאותי להלוטין — על כל מתאכלס להיות עובד תעשייה במקום".

צבי שפלטר: „אפילו מנהל מחוז ירושלים של משרד השיכון, שמריהו כהן, אמר כי קריטריון כזה דימיוני. למרות שמשרד המסחר והתעשייה פירסם כבר בראשית השנה כי הכשיר 650 דונם למיבני תעשייה, אין שם זכר למיבנים. אין תכנון, אין תקציב. תיק המכיל 70 פניות של יזמים; פרטיים וציבוריים מונח כאבן שאין לה הופכין".

מנשה: „כשראינו שתכליתו של ה־קריטריון אחת — לסגור את מעלה־אדומים, יצאנו למאבק ציבורי. אברהם עופר נסוג ואיפשר כניסה משפחות שלב א'".

השר לא נסוג

יורם אדלר: „לקראת שלב איכלוס ב' החייה משרד השיכון את הקריטריון הדרקוני, סתם את „הפירצה" וניסה לחסום דרכם של מתיישבים ב־איכלוס חד־צדדי. הטיפול בקבלת מועמדים נמסר ליד פקיד המשרד, ומועמדים בעלי מניעים רעיוניים והתיישבותיים וסיכוי לעמוד באתגרי ה־מקום סוננו החוצה. שיב יצאנו ל־מאבק. פנינו אל מבקר המדינה בתפקידו כנציב תלונות הציבור. משרדו הסב את שימת לבה של הנהלת משרד השיכון לסטייה מהנוהל הנהוג במשרד השיכון שאין מאכלסים ללא עברת מועמדים דרך ועדת איכלוס, ש־בה משתתף משקיף מטעם גוף המתיישבים".

צבי שפלטר: „השר אברהם עופר נסוג, אך רק למראית־עין. ועדת־איכלוס־מטעם החלה לעשות מלאכתו הנאמנה של אותו פקיד בודד, ודחתה על־הסף את כל המועמדים המקובלים על תושבי המקום. לא ישבנו בחיבוק ידיים. הבאנו חמש משפחות מצויידות באישורי משרד המסחר והתעשיה, ה־מכיר בהם כיזמים למפעלים העתידים לקום. ה„הוועדה לאי־איכלוס' אולצה להכיר בהם בהתאם לקריטריון'. משנתפנו חמש קוביות, הודענו לחמש משפחות שעברו את הוועדה ואושרו ב„רזרווה', כי הם מוזמנים לבוא ולהתארח בבתיהם העתידים".

מנשה בן־ארי: „כאן נפתח ציד־המכשפות. שר השיכון כנראה כועס על תוספת כוח־אדם למעלה אדומים, וזה, כנראה, חורה לו. תרומת ,הפולשים' לחיי הקהילה במקום מכרעת. הם הביאו עימם אחד־עשר ילדים, ביניהם ילדים המשלימים את המיכסה הנדרשת על־ידי משרד החינוך להקמת גן־ילדים. עם בואם ייפתח הגן. ה־הורים נוטלים חלק במעמסה המוטלת על היישוב. הם השתלבו בתורנויות השמירה, בעבודה ציבורית במקום, בהכשרת מתנה המגורים, בגינון וב־שיפור איכות־החיים".

יורם אדלר: „ה,פלישה' למעלה־אדומים אירעה ביום א' שעבר. ביום רביעי הגיש ,עמידר', כסוכנות משרד השיכון, תלונה למשטרת בית־לחם ו־דרשה סילוק חמש המשפחות מ־מעלה אדומים. מייד הסתער עלינו כוח כבד — מנהל ,עמידר' במחוז ה־צפון, יוסף מינץ, בחיפוי אנשי משטרה בראשות מפקד משטרת אזור יהודה. הם פקדו על המשפחות לפנות את בתיהן. כאיש אחד התייצב היישוב בהתנגדותו. קצין המשטרה החליט ל־העביר את הטיפול בפרשה לידי ה־צבא, ועכשיו יושבת מיפקדת יו"ש על מדוכת הטיפול הצבאי בפינוי „כו־חות הפלישה" למעלה־אדומים".

„אלה משפחות פולשות"

בהיעדר דובר משרד השיכון ועוזרו, נתבקשה מזכירתם לקבל את תגובת השר לטענות אנשי הוועד. היא הפנתה את השאלות הקשורות בפרשת הפלישה וביחסו של שר השיכון ל־מעלה־אדומים אל הממונה על מחוז ירושלים במשרד השיכון, שמריהו כהן.

אמר שמריהו כהן: „אסביר לך מדוע בעינינו הם פולשים. הדירות נבנו על־ידי משרד השיכון ונקבעו קריטריונים לאיכלוס מגורים לעובד במקום ובסביבה, עדיפות למי ש־קשור לתפקיד במקום; עדיפות למחוסרי דיור ולנתונים במצוקת־דיור (לא מקרי סעד). הקריטריונים אושרו על ידי משרד השיכון ומשמשים הנחיות לוועדת האיכלוס, נציג הוועד השתתף כמשקיף בוועדה. הוועדה דנה במועמדים שאושרו ברזרווה אבל זה לא היקנה להם זכות כניסה, אלא רק מ־שמתפנה דירה — וגם אז נחוץ אישור נוסף של ועדת האיכלוס — וכן דרושים חוזים חתומים. נכון, כל דיירי שלב ב' נכנסו וגרו זמן־מה ללא חוזים, ואינני מצדיק זאת, אבל בראשית השבוע הזה הם התחתמו.

„משפחות אלה הן משפחות פולשות, משום ששתיים מהן נכנסו לדירות פנויות ושלוש האחרות נכנסו לדירות נטושות שיושביהן עזבון יטרם החזירו את המפתחות ל,עמידר'. כל חמש המשפחות נכנסו בניגוד לנוהלים של ועדת האיכלוס, ועד שיפוט איננו מוכן לנהל מו"מ עם הוועד. עניין התבטאות השר ביחס ל„גוש־אמונים" אינה מעניינו. בעיני, כל ה־מועמדים שווים, ללא הבדל־שיכותם הפוליטית".

ה„קוביות" של מעלה־אדומים — קבע או ארעי?

יש בתים ומועמדים

צבי שפלטר: נמסר לנו כי יש רוב בממשלה המחייב פיתוח מעלה־אדומים. אם כך, תשחרר נא הממשלה אותנו מחיבוק הדוב של שר השיכון. הנחתנו בידי שר עויין מסכנת את עצם המשך קיומו של מעלה־אדומים. יוחלט על הקמת יישוב קבע. יושם קץ ל־טכססנות המחבלת בהתפתחותו של היישוב — יש בתים, יש מועמדים מתאימים להתיישבות. רק רצון־רע מונע שידוך בין השניים".

משמעותה ההרסנית של אי־קבלת החלטה על „הקמת יישוב" מודקרת ממכתבי התנערות של משרדי ה־ממשלה בתשובה לפניות ועד המקום.

● „מבלי להתייחס לסמכות הייצוג של הגוף שבשמו היגך הותם — כתב עוזר שר השיכון ש. שטיינר אל יורם אדלר — הנני להזכירך כי הממשלה החליטה להקים במעלה אדומים אזור תעשיה ומחנה עובדים בלבד. כל עוד החלטה זו שרירה וקיימת אין מקום לדיון שביקשת" (בהכרת משרד ה־שיכון בוועד מעלה־אדומים כגוף ה־מייצג את התושבים במקום).

● „...נתבקשתי להודיעך, על־סמך הודעה טלפונית מהמשרד הראשי, כי מעלה־אדומים לא הוכר כיישוב מוחזק, ולפיכך לא נוכל לטפל בבקשתכם" — השיבה יהודית נדף, ממשרד החינוך, על בקשה להקמת גן־ילדים.

מעלה־אדומים מצטייר איפוא כבן־חורג על מפת ההתיישבות, יצור־כלאיים קיים־לא־קיים נטול זכויות לשרותים, חסר ייצוג מוכר, תלוי בכל ב־חסדי שר השיכון.

אומר צבי שפטר: „שר השיכון ח־ייב להבין, שלא נסכים לפינוי תושבים ואם יתמיד בהתנכלותו לחמש המשפחות, יצטרך לפנות את מחצית הישוב. תשע־עשרה משפחות, הנמנות על שלב איכלוס ב', לא החתמו על חוזי שכירות, ובאורח פורמלי הן יושבות כולן על ,תקן של פולשות' על מה ההיטפלות לחמש משפחות בלבד?"

אין מחסור במתיישבים

כתב ועד מעלה אדומים אל חברי ועדת השרים לענייני התיישבות:

„...תחילת יישום ההחלטה היה ב־כוון הקמת ישוב, אך משרד השיכון, שמונה בשלב מאוחר יותר להיות אחראי על בניית המגורים, בחר לפרש ולהבהיר את ההחלטה בדרכו שלו.. אנו חוזרים ומדגישים את הצורך המיידי בהחלטה על הקמת ישוב יהודי במעלה אדומים, והתחלה מיידית של תכנונו ובצועו. כל נסיון להציב מטרות אחרות לפני ועדת השרים ביחס למעלה אדומים אינו אלא נסיון לכפות השקפה פוליטית מסויימת, במסווה של תוכנית פתוח, על חברי הוועדה...

„אין מחסור ביהודים ליישוב מעלה־אדומים. אין צורך לכפותם לכך, לשחדם או למשכם בהבטחות שונות בבמקומות אחרים. מאות משפחות מוכנות ורוצות להתיישב במעלה־אדומים מייד, משתחליט הממשלה ב־הקמת הישוב. אסור לתת לפוטנציאל ציוני־התיישבותי זה להתנוון, ואסור להתעלם ממאבקם הממושך ומפעילותם הרצופה, העקשנית והמתמדת בשטח עצמו, של חברי גרעין מעלה־אדומים".

למתיישבי מעלה־אדומים שש מטרות: הקמת ישוב יהודי שישלוט על כביש ירושלים־יריחו ויסתום פירצה בהגנת ירושלים ממזרח, שינוי המאזן הדמוגרפי היהודי־ערבי באזור ירושלים, בייחוד במזרח, המיושב על ידי ערביים בלבד; איכלוס אזור שכולו ,ממם ללא נישול כלשהו; יצירת מקורות תעסוקה ליהודים במספר גדול, סביב ירושלים, לאור המחסור בשטחים מתאימים לתעשיה בעיר גופא; שיפור איכות החיים על־ידי הקמת ישוב עירוני מעוט־צפיפות; משיכת אוכלוסיה מאזור החוף אל מרחב ירושלים.

למעלה־אדומים תשתית טבעית מוצקה — המקום שוכן על רמה מתונת־שיפוע בקילומטר ה־22 בכביש יריחו־ירושלים בגובה 185 מ' מעל פני הים ולו עתודת קרקע של כאלף דונם ל־יישוב עירוני בגודל בינוני.

לפי נתוני „מאזן פיתוח ובעלויות שטחי תעשיה ומלאכה בירושלים" (עירית ירושלים — מחלקת התכנון, פברואר 1975), מקיף איזור התעשיה היעוד במעלה־אדומים, כ־3500 דונם, ויש בו לספק תעסוקה ל־14 אלף עובד — במגוון תעשיות, שבהלקן כבר הוצעו למשרד המסחר והתעשיה על־ידי יזמים שונים, וביניהן מפעלים לחלקי בתים טרומיים, לייצור מכשירים רפואיים, למיסגרות אלומיניום, למחשבים זעירים, למכשירי מערכות חשמל, לחומרים דנטליים, לעיבוד מתכת, לתכשיטים, להדפסה.

מעלה־אדומים ממוקם בעיבורו של מסלול־תיירות, מוקף אתרי טיול רבים כגון קניון ואדי־קלט, מעיינות פרה, פואר וקלט ומנזרי מדבר.

צוותי חשיבה מקרב גרעין־המתיישבים היתוו תוכניות לקליטת עליה ב־מיסגרות טיפוליות־חברתיות; שיקום משפחות מעוטות יכולת, החזרת בתנאים ירודים בשכונות עוני בירושלים (הגרעין שיגר קבוצת־חלוץ שיצרה מגע עם עובד סוציאלי ועם משפחות באזורי מצוקה ירושלמיים).

מגמת הבינוי המקובלת על הגרעין מדגישה צניעות־יתר ביחידות המגורים וטיפול במשפחות גדלות וזוגות צעירים. בבדיקה, בשיתוף עם קבלן ותיק, יו"ר ארגון הקבלנים בת"א, אבנר ארליך, גובשה הצעה לבנייה מגורים מרכיבים טרומיים מסוג „בטרום" במחיר 800 לירות למ"ר, לעומת כאלפיים למ"ר המקובל היום במסגרת משרד השיכון. הצעת הגרעין הוגשה לאישור אשתקד ונדחתה על הסף על־ידי משרד השיכון, שהטיל במקומה את קוביותיו הטרומיות במחיר 45—50 אלף לירות ליחידה בת הדר אחד (23 מ"ר) בלבד.

„אם נרצה — אין זו אגדה", אומרים חברי הוועד, „אבל שר השיכון איננו רוצה. על הממשלה לחדול מן ההתחמקות, להכריז על הקמת ישוב ולשחרר את מעלה־אדומים מחיבוק הדוב של שר השיכון".